

Boekelo, Stoomblekerij (foto Marcel Overbeek)

De gebouwen van de voormalige textielfabriek Texoprint behoren tot de laatste bewaard gebleven groot-schalige historische textielfabrieks-ensembles in Twente.

In 2001 kwam het uitgestrekte terrein met de fabrieksgebouwen aan de Boekelosestraat in eigendom van de projectontwikkelaar Ter Steege Vastgoed, die de gebouwen verhuurde aan de firma Texoprint. In 2004 ging de fabriek failliet.

De projectontwikkelaar heeft een plan ontwikkeld voor de bouw van een nieuwe woonwijk op het fabrieksterrein, waarbij een aantal industriële monumenten zal worden hersteld en deels een nieuwe woonfunctie krijgt. Tot de oudste bouwdelen van de fabriek, in 1888 onder de naam Boekelosche Stoomblekerij gesticht door G.J. van Heek, behoren het in baksteen opgetrokken ketelhuis uit 1888, met de schoorsteen uit 1913 en het zeven verdiepingen hoge katoenpakhuis uit 1897.

Het uit 1888 daterende machinegebouw met de unieke houten Engelse hammerbeamroof dakspanten werd

■ MONUMENT VAN DE MAAND

Textielfabriek

Boekelo

helaas in 1983 gesloopt. Het ketelhuis en het machinegebouw werden door de bekende architect Beltman uit Enschede ontworpen. In 1913 werd een tweede groot katoenpakhuis gebouwd met zeven bouwlagen, en een watertoren op de hoek. Het reservoir van deze fabriekswatertoren kon 50.000 liter water bevatten. De beide pakhuizen zullen een nieuwe bestemming krijgen als appartementencomplex. In 1937 volgde de laatste uitbreidingen met een portierswoning en een garage in typerende interbellumarchitectuur. De garage is begin 2005 door brand deels verwoest, maar zal door de projectontwikkelaar in oude staat worden hersteld.

Voor meer informatie:
www.debleekerij.nl ■

Mei 2006

INDUSTRIA IS EEN UITGAVE VAN
STICHTING FEDERATIE INDUSTRIEEL
ERFGOED NEDERLAND (FIEN).
WWW.INDUSTRIEEL-ERFGOED.NL

INHOUD

MONUMENT VAN DE MAAND 1

AGENDA 2

NIEUWS UIT AANGESLOTEN ORGANISATIES 4

BERICHTEN 4

LITERATUURSIGNALERING 7

ADVERTENTIE

Nationale Maatschappij tot
Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie
van Industrieel Erfgoed

www.boei.nl

Joure, klokkenmakerijmuseum (foto Marcel Overbeek)

■ AGENDA

Joure: tentoonstelling *Op de vleugelen des tijds*

In Museum Joure is tot 29 oktober deze tentoonstelling te bezichtigen, welke is gebaseerd op een nijverheidstentoonstelling die in 1877 in Joure werd gehouden. In de tweede helft van de 19e eeuw werden regelmatig nijverheidstentoonstellingen georganiseerd, zo ook in Friesland. In september 1877 organiseerde de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in samenwerking met de Maatschappij tot bevordering van Nijverheid een *Tentoonstelling van handwerknijverheid* in de Dorpsschool in de Midstraat in Joure. Op tafels werden allerlei producten van nijverheid gepresenteerd en de belangstelling overtrof alle verwachtingen: 2.887 betalende bezoekers kwamen een kijkje nemen. Met het organiseren van *Op de vleugelen des tijds* brengt Museum Joure de succesvolle tentoonstelling uit 1877 opnieuw onder de aandacht. Liefhebbers van ambachtelijk gemaakte producten kunnen hiervan genieten. Het museum is ingericht als een authentiek ambachtelijk industrieel gebouwencomplex van omstreeks 1900. Bezoekers zien werkplaatsen met producten van de bakker, drukker, klokkenmaker, koffiebrander, kopergieter, tabakskerver, theeproever en de zilversmid. In het kader van de tentoonstelling worden activiteiten georganiseerd, zoals demonstraties van ambachten, lezingen en een boeken- en verzamelaarsbeurs. In de drukkerij kunnen bezoekers hun eigen boekenlegger drukken. Gelijk met de tentoonstelling verscheen het boek *Op vleugelen des tijds*, geschreven door Hanneke Staal en Hilly ten Wolde. Dit boek is gebaseerd op de catalogus van de tentoonstelling uit 1877. In het boek worden 24 ambachten in Joure van 1877 tot 1920 beschreven. Museum Joure, Geelgietersstraat 1-11, Joure Meer informatie: www.museumjoure.nl

Zuid-oost Friesland: Thema-exposities in zes plaatsen

Vanaf 7 mei 2006 staat zuid-oost Friesland in het teken van de export. In dit gebied organiseren zes regionale musea ieder hun eigen tentoonstelling rond dit centrale thema.

Meer informatie: www.museazuidoostfriesland.nl

1 Heerenveen: Museum Willem van Haaren: *Turf, het bruine goud* (7 mei t/m 2 juli 2006)

Deze expositie geeft een beeld van het ontstaan van Heerenveen in de 16e eeuw en van turf als belangrijkste exportproduct in de eeuwen daarna. Vanaf 1551 wordt 6.5000 hectare hoogveen in zuid-oost Friesland afgegraven, en een uitgebreid stelsel van vaarten en wijken gegraven met als episch centrum de kolonie Heerenveen.

2 Noordwolde: Nationaal Vlechtmuseum: *In de wieg gelegd* (8 april t/m 30 november 2006)

Noordwolde was in Nederland het centrum van het rietvlechten van manden en meubelen. Naast het vlechten van wilgentenen, rotan en pitriet, was het ontwerpen een net zo belangrijk onderdeel van het ambacht. Deze expositie in het Nationaal Vlechtmuseum (gevestigd in de voormalige rotanschool) toont een diversiteit aan wiegen, luiermanden en kinderwagens. Daarnaast maken archiefmateriaal van vlechtbedrijven en oude foto's van modellen het beeld compleet.

3 Nij Beets: It Damshus: *Sporen in het landschap; van 1860 tot 1930* (7 mei t/m 1 oktober 2006)

Deze buitenexpositie laat op beeldende wijze de sporen zien die de export van turf in dit gebied heeft nagelaten. De ontwikkeling van Nij Beets is voor een belangrijk deel te danken aan de winning en export van turf. Ook de producten zelf en de leefomstandigheden van de arbeiders komen aan bod. De turf werd via het Polderhoofdkanaal vervoerd naar de rest van Nederland.

4 Drachten: Museum Smallerland: *Drachtster Skutsjes opnieuw belicht* (7 mei t/m 31 december 2006)

In de 19e eeuw kende Drachten verschillende scheepswerven. Twee van die werven werden bekend vanwege de snelle skutsjes die zij bouwden: de helling van Van der Werff aan het Buitenvallaat en werf De Pijp aan het Molen-eind. De tentoonstelling in museum Smallerland geeft antwoord op de vraag hoe het komt dat deze schepen zo snel varen en waarom deze schepen zo geliefd zijn. Dit wordt geïllustreerd met modellen van Drachtster Skutsjes, scheepsbouwtekeningen en foto's.

Meer informatie: www.museumdrachten.nl

5 Makkinga: Museum Oold Ark: *Eikenschors, soepel leer! Een tentoonstelling over 'het eekschillen'* (7 mei t/m 31 oktober 2006)

In de omgeving van Makkinga werd vroeger eikenschors op grote schaal gewonnen in de alom aanwezige eikenbosjes. Het product vond zijn weg naar de rest van Nederland. Eek (eikenschors) werd onder andere gebruikt voor het looien van leer. De bewerking van dit product was seizoenarbeid, arbeiders uit de rest van Nederland kwamen in het voorjaar naar Friesland om te 'eekschillen'. Het accent in de tentoonstelling ligt op het uitbeelden van het eekkloppen, het losmaken van de eek van de bast. Maar ook de primitieve werk- en leefomstandigheden komen aan bod. Daarnaast besteedt het Museum Oold Ark in de zomer van 2006 aandacht aan de bereiding van boter in de periode 1920-1930. In die periode was boter een belangrijk exportproduct richting Engeland.

6 Gorredijk: Streekmuseum Opsterland: *Bedrijvig Gorredijk* (1 april t/m 27 mei 2006)

Deze tentoonstelling geeft een breed beeld van 375 jaar handel, ambachten, industrie en andere commerciële activiteiten in Gorredijk Streekmuseum

Opsterland neemt de bezoeker mee naar de tijden dat de kalkovens nog werden gestookt. Ook waren in die tijd verschillende klokkenmakers en zilversmeden actief. Naast een uitgebreide werkplaats van de zilversmid komt vervoer van turf en de beurtschipperij uitgebreid aan bod. Meer informatie: www.museumopsterland.nl

Amsterdam: tentoonstelling *Aspecten van Arbeid(1885-1925)*, van 31 maart tot 11 juni 2006

Tijdens de verbouwing van het Stedelijk Museum is een deel van de collectie werken op papier te bezichtigen in het Van Goghmuseum. De werkende mens is door de eeuwen heen vaak afgebeeld. In de tweede helft van de negentiende eeuw gingen veel kunstenaars het atelier uit om direct in de natuur te gaan werken. De noeste arbeid van boeren en landarbeiders ging daarbij vanzelfsprekend deel uitmaken van geschilderde of getekende landschappen. Steeds meer kunstenaars concentreerden zich onder invloed van het realisme op het harde leven en werk van de arbeiders. In de tentoonstelling worden werken getoond van Vincent van Gogh, Georg Breitner en Kathe Kollwitz. Ook wordt werk getoond uit latere periodes van Russische avant-gardekunstenaars als Kazimir Malevich en El Lissitzky en de Nederlanders Bart van der Lek en Leo Gestel. Ook Charley Toorop maakte veel afbeeldingen van boeren en arbeiders. In navolging van Vincent van Gogh trok zij rond 1920 naar de Borinage, om daar de plaatselijke bevolking van deze Belgische mijnstreek te portretteren.

Meer informatie: www.vangoghmuseum.nl

Rotterdam: Tentoonstelling *Werkpaarden en dienstmeiden; het Rotterdam van August W. van Voorden*

Tot 27 augustus is in het Historisch Museum Het Schielandhuis in Rotterdam deze tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan de Rotterdamse schilder August van Voorden. Van Voorden legde tussen 1900 en 1940 het Rotterdamse straatleven en de haven vast in olieverfschilderijen, in

een aansprekende expressionistische stijl. Bonkige sleperspaarden en keuvelende straatmeiden brengen zijn sfeervolle schilderijen tot leven. De bedrijvigheid en dynamiek in de Rotterdamse haven legde van Voorden vast in een snelle, krachtige penseelsteek. Stoompluimen en rookwolken dwarrelen tussen elevatoren en grote vrachtschepen, op de voorgrond krioelen sleepboten, sloepen en een enkele zeilboot. Vanwege zijn stijl werd van Voorden ook wel de 'Rotterdamse Breitner' genoemd. Gelijktijdig met de tentoonstelling verschijnt een rijk geïllustreerde catalogus onder de titel *Werkpaarden en Dienstmeiden*, geschreven door Marc Couwenbergh. Prijs € 32 (Uitgeverij Van Spijk Art Projects).

Museum Het Schielandhuis, Korte Hoogstraat 31, Rotterdam. Telefoon (010) 217 67 67.

Meer informatie: www.vangoghmuseum.nl

Tekens aan de Wand

Tekens aan de Wand is de landelijke stichting die zich bezighoudt met het behoud van historische muurreclames. Op vrijdag 16 juni organiseert Tekens aan de wand, in nauwe samenwerking met de Werkgroep Historische Gevelreclames in Amsterdam een landelijke platformbijeenkomst met een excursie door Amsterdam. De Werkgroep Historische Gevelreclames Amsterdam is de laatste jaren succesvol bezig met de restauratie van diverse oude muurreclames in de negentiende-eeuwse schil rondom de historische binnenstad. Per tram en te voet zullen een aantal gerestaureerde muurreclames worden bezocht.

Vleeswarenfabriek Gerzon, Groningen (foto Marcel Overbeek)

■ NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL)

STIEL heeft in samenwerking met de Leidse radiozender Holland Centraal en stads-historicus Cor Smit in april meegewerkt aan twee radio-uitzendingen over het Leidse industrieel verleden. In de radiorubriek *De Fabriek* werd aandacht besteed aan het verleden van het Leidse Slachthuis, dat in 1999 sloot na een eeuw in bedrijf te zijn geweest. Het terrein van het slachthuis ondergaat momenteel een ingrijpende opknapbeurt, waarbij delen van een slachthal behouden zullen blijven. In de radio-serie werden ex-medewerkers van het slachthuis geïnterviewd, waaronder een loon-slachter en een keurmeester. De uitzendingen zijn te beluisteren via de website van STIEL www.stiel-leiden.nl. Er volgen nog meer uitzendingen, die in het teken zullen staan van de voedingsindustrie (meel & brood), de bloembollenteelt, de drukkerijen en de textielindustrie in Leiden.

STIEL heeft een bezwaarschrift ingediend tegen de voorgenomen sloop van het kantoorgebouw van de meelfabriek. Op de plaats van het kantoor wil de gemeente een appartementencomplex bouwen. Het protest van STIEL is niet overgenomen door de gemeenteraad, en ook niet door GS van de provincie Zuid-Holland. STIEL zal nu een beroep indienen bij de Raad van State.

■ BERICHTEN

Groningen

Groningen • De laatst overgebleven fabrieksschoorsteen in de Groningse binnenstad zal waarschijnlijk behouden blijven. Het betreft de schoorsteen van de voormalige vleeswarenconserven-fabriek van de firma Gerzon aan het Boterdiep. De familie Gerzon speelde een belangrijke rol in de industriële wereld in Groningen, de familie bezat ook confectiefabrieken. De vleeswaren-conservenfabriek werd in de jaren dertig overgenomen door de confectiefabriek van de firma Simplon. Na de sluiting van de confectiefabriek in de jaren zestig kreeg het markante fabriekscomplex uit 1916 een nieuwe functie als jongerencentrum, een functie die het nog steeds heeft. De fabrieksschoorsteen die achter het fabrieksgebouw is gesitueerd, is inmiddels deels ingebouwd door de aanbouw van enkele loodsen, waarin nu een meubelbedrijf is gevestigd. De gemeente Groningen wil de schoorsteen voordragen voor een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst.

Sappemeer • De historische scheepswerf van de firma Wolthuis zal worden geres-taureerd. De werf, een rijksmonument, ligt aan het gedempte Oude Winschoter-diep en zal na de restauratie een functie krijgen als museumwerf, waar oude binnenvaartschepen uit de Groninger kanalen zullen worden opgeknapt. De werf zal worden geëxploiteerd door de Stichting Historische Scheepswerf Hoogezand-Sappemeer, die de werf huurt van de het Groninger Monu-mentenfonds. Voorwaarde voor de restauratie is wel dat de werf weer een vaarverbinding krijgt met het Win-schoter Diep, zodat schepen de werf kunnen bereiken.

Voor de bekostiging van de restauratie heeft de gemeente Hoogezand-Sappemeer € 200.000 beschikbaar gesteld, de provincie Groningen stelde

eerder al een bedrag van € 408.000 beschikbaar.

Meer informatie: www.historischescheepswerf.nl

Overijssel

Kampen • In februari is het grootste deel van de laatste fabriekshal van de voor-malige Kamper emaillefabriek van de firma Berk gesloopt. Slechts een klein deel van de fabriekshal wordt bewaard, samen met de aangebouwde 19e-eeuwse fabrikantenvilla en het kantoorgebouw uit 1915. Deze overblijfselen zijn een magere afspiegeling van het ooit grote bedrijf dat op deze plaats een eeuw lang werk gaf aan honderden Kampenaren. Op het fabrieksterrein wordt binnenkort begonnen met de bouw van een nieuwe woonwijk. Ook de voormalige portiers-woning uit de jaren dertig van de vorige eeuw zal behouden blijven.

Raalte • Aan het Overijssels Kanaal in het centrum van Raalte werd in 1860 een werkplaats met werf gebouwd voor het onderhoud van de houten vlotbruggen, die tot 1900 in het kanaal lagen. Later werden de werfloodsen als opslagruimte door de kanaalmaatschappij gebruikt. Na de sluiting van het Overijssels kanaal voor de scheepvaart in 1984 werden de houten loodsen niet meer gebruikt en raakte het complex in verval. Een lokale aannemer kocht de werfloodsen en probeerde, tot nu vergeefs, de loodsen een nieuwe bestemming te geven. Binnenkort worden de werfloodsen op kosten van de aannemer opgeknapt, waarbij het hout-werk opnieuw wordt geteerd en de verrotte houten planken en deuren worden hersteld.

Gelderland

Appeltern • In het najaar van 2005 is begonnen met de restauratie van de uit-wateringssluys bij het museumstoom-gemaal de Tuut bij Appeltern. Met de restauratie van de sluis is de laatste fase

Kampen, restant Berkfabriek (foto Marcel Overbeek)

ingegaan van het totale herstel van het stoomgemaal. De sluis was oorspronkelijk in 1844 gebouwd, en diende als natuurlijke afwatering van het overvloedige polderwater op de Maas. Na de bouw van het stoomgemaal in 1918 verloor de sluis zijn functie en raakte in verval. In november 2005 werd de sluis met een metalen damwand af-gesloten en vervolgens drooggelegd. Hierna kon het herstel van de bakstenen sluis-wanden en de metalen muurankers beginnen. De oude houten sluisdeuren, die geen functie meer hebben, werden uit de sluis getakeld om elders te worden gerepareerd. De restauratie zal eind mei worden afgesloten.

Beneden-Leeuwen • Het voormalige pakhuis De Klef aan de Waaldijk in Beneden-Leeuwen is door de gemeente West Maas en Waal op de gemeentelijke monumenten-lijst geplaatst. Een eerdere poging om het gebouw op de rijksmonumentenlijst te plaatsen, mislukte. De gemeente wil het complex een nieuwe bestemming geven als appartementencomplex, met behoud van de cultuurhistorische waarde. Het pakhuis werd in 1925 gebouwd in opdracht van de boerenbond CHV. Het lang-gerekte pakhuis met het merkwaardige taps toelopende platte dak diende als opslag-ruimte van bulkgoederen die ter plaatse per schip werden aangevoerd. De goederen werden vanuit het schip via een enorme stalen kraaninstallatie met elektrische trolley naar het pakhuis vervoerd. De kraanbaan is nog steeds aanwezig en is zeldzaam omdat van dit type transportbaan nog maar weinig exemplaren behouden zijn in ons land. Voordat het pakhuis kan worden verbouwd zal eerst de vervuilde bodem moe-ten worden gereinigd. Ook zal Rijkswaterstaat toestemming moeten geven voor de verbouw van het pakhuis tot woningen, aangezien het hier gaat om een buitendijks gelegen pand. Het pakhuis wordt nu nog gebruikt als opslagplaats voor scheeps-onderdelen. ➤

Houten, voormalig station (foto Marcel Overbeek)

Nijmegen • Een voormalige graansilo uit 1922 in de Nijmeegse benedenstad zal worden opgeknapt en een nieuwe functie krijgen als theehuis. De graansilo, ook wel 'meeltoren' genaamd, ligt tussen de Bottelstraat en de Papengas. De acht graansilo's in de toren werden door middel van een hijskraan gevuld met meel, dat door de lokale bakkers werd afgehaald. Mogelijk wordt boven op de toren een dakterras met horecagelegenheid gevestigd.

Ulf • De herbestemming van de gebouwen op het terrein van de voormalige ijzergieterij van de DRU in Ulf is op 16 maart officieel van start gegaan. Op en bij het fabrieksterrein zullen de komende jaren ca. 270 nieuwe woningen worden gebouwd. Het oude portiersgebouw uit 1901, een industrieel monument, zal worden verbouwd tot cultureel centrum met een poppodium, een theaterzaal, een bibliotheek en de huisvesting van het Nederlands IJzermuseum. Twee andere historische fabrieksgebouwen, waaronder het fabrieksgebouw waar badkuipen werden gefabriceerd, zal huisvesting gaan bieden

aan appartementen. Dit project wordt ontwikkeld door de Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed (BOEI). Het totale herontwikkelingsplan voor het DRU-terrein heeft de benaming Het Gietelincx gekregen, een verwijzing naar de ovens waarin vroeger het ijzer werd bereid.

Utrecht

Houten • Het oude stationsgebouw van Houten, dat in 1868 werd gebouwd in eclectische stijl, wordt in 2007 verplaatst. De verplaatsing is nodig wegens spoorwegverdubbeling ter plaatse. Voor de verplaatsing (en redding) van het stationsgebouw is de stichting Station op Wielen opgericht, waarin vertegenwoordigd zijn de lokale woningbouwcoöperaties en de stichting Behoud, Onderhoud en Exploitatie van Industrieel Erfgoed (BOEI). Voor het project is een bedrag van ca. 1,8 miljoen euro nodig. Na de verplaatsing wordt het stationsgebouw gerestaureerd en zal het een nieuwe functie krijgen als vergadercentrum en als huisvesting voor de archeologische werkgroep Houten.

Amersfoort • In 1992 werd de koekjesfabriek van de firma Meursing, aan het Smallepad in Amersfoort afgebroken. Het fabriekscomplex werd in 1942 herbouwd na een brand in een strakke moderne stijl. Blikvanger in het fabrieksgebouw was een imposant, metershoog half rond glas-in-loodraam dat was aangebracht in de gevel van het kantoorgebouw. Het veelkleurige glas-in-loodraam, dat het fabricageproces bij de fabriek in beeld brengt, is ontworpen door de Amersfoortse schilder Willem van Dam. Bij de sloop van het complex in 1992 kon het glas-in-loodraam op het nippertje worden gered door Ep de Ruiter, conservator bij het stadsmuseum Flehite. Het gedemonteerde glas-in-loodraam werd opgeborgen in het depot van het museum, waar het zich nu nog bevindt. Op de plaats van de voormalige fabriek zal het nieuwe kantoor van de Rijksdienst voor Archeologie & Monumentenzorg worden gebouwd. Het glas-in-loodraam uit de oude Meursingfabriek zal worden gerestaureerd en als kunstobject worden geplaatst in het nieuwe kantoorgebouw.

Vleuten-de Meern • Dit van oudsher agrarische gebied ten westen van de stad Utrecht verandert in hoog tempo in een modern stedelijk woongebied. De Vinexlocatie Leidse Rijn neemt hier de plaats in van oude glastuinbouwbedrijven. Al zo'n 100 jaar zijn glastuinbouwbedrijven in deze streek actief. Een groot deel van de kassencomplexen is inmiddels gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouwwijken. De gemeente Utrecht heeft de geschiedenis van de glastuinbouw gedocumenteerd en in 2003 laten vastleggen in de publicatie *Een eeuw glastuinbouw in Vleuten-De Meern*. Om de in het gebied nog aanwezige cultuurhistorisch waardevolle kassencomplexen te kunnen behouden, is door de dienst Stadsontwikkeling van de gemeente Utrecht een inventarisatie uitgevoerd in het gebied. De resultaten van deze inventarisatie zijn

in april 2006 gepubliceerd in het rapport *Kassenrapport; herbestemming historische kassen in Leidse Rijn*. In dit beknopte rapport wordt een beschrijving met afbeeldingen gegeven van tien cultuurhistorisch waardevolle kassencomplexen, verdeeld in een A- en een B-lijst. De oudste kassen dateren uit 1916, de jongste is vanwege het bijzondere materiaalgebruik (beton) in de inventarisatielijst opgenomen. Ook tuinderswoningen, schoorstenen en lorriesporen worden beschreven.

Noord-Holland

Wormer • Het cacaobedrijf ADM Cocoa wil het monumentale pakhuis Wormerveer laten slopen. Het pakhuis, gelegen aan de Zaan tegenover het Zuideinde, heeft geen enkele beschermde status en is eigendom van het cacaobedrijf. ADM wilde niet meewerken aan een reddingsplan voor het pakhuis, waarbij het pakhuis zou worden verplaatst naar de rand van het bedrijfsterrein van ADM. Het bedrijf vreest dat het pakhuis, ook op de voorgestelde nieuwe plek, in de toekomst een belemmering zal vormen voor de bedrijfsactiviteiten van ADM.

Noord-Brabant

Eindhoven • Van de voormalige linnenfabriek van de firma Van de Briel & Verster aan de Dommelstraat staat na de sloop van de fabriek alleen nog de bakstenen voorgevel overeind. De fabrieksmuur wordt ondersteund door een stalen korset, en zal na herstel als een soort industrieel decorstuk worden bewaard. Aan weerszijden van de fabrieksmuur wordt de zogenaamde Dommeltuyn aangelegd, genoemd naar het nabijgelegen riviertje de Dommel.

Roosendaal • De monumentale spoorweglocomotiefloods op het NS-emplacment van Roosendaal krijgt een nieuwe toekomst. De al jaren leegstaande locomotiefloods werd eind 2005 aangekocht door de Maatschappij voor Behoud, Onderhoud, Exploitatie en Instandhouding van Industrieel erfgoed (BOEI).

Deloods werd door BOEI hersteld waarbij het dak werd dichtgemaakt en de kapotte ruiten werden vervangen. BOEI verhuurt deloods aan de firma Conrail, een onderhoudsbedrijf voor spoorwegwagons. De Roosendaalse locomotiefloods werd in 1907 gebouwd naar ontwerp van de bekende spoorwegarchitect G.W. van Heukelom en is vanwege de bijzondere toepassing van gietstalen spanten op de rijksmonumentenlijst geplaatst.

Vught • De watertoren op het terrein van de Reinier van Arkelstichting wordt gerestaureerd. De watertoren werd in 1903 gebouwd voor de eigen watervoorziening van de psychiatrische inrichting Voorburg. Bij de uitvoering van de werkzaamheden bleek de technische staat van de watertoren dermate slecht te zijn, dat het project tijdelijk moest worden stilgelegd vanwege het ontbreken van de nodige vergunningen. De in baksteen opgetrokken achtkantige toren heeft een houten reservoirmanteling.

Limburg

Horst • De laatste nog in bedrijf zijn de kantfabriek van Nederland in het Peeldorp Horst is per 1 mei 2006 gesloten. In de Zuid-Nederlandse Kantfabriek

werden vanaf 1928 met een groot aantal gemechaniseerde kantslootmachines kant geweven. Het fabriekspand werd oorspronkelijk gebouwd als sigarenfabriek. Door de steeds toenemende concurrentie uit lagelonenlanden en het gegeven, dat het gebruik van kant steeds meer uit de mode raakt, kon de fabriek in Horst het niet meer bolwerken. Na de sluiting zal het fabrieksgebouw een nieuwe functie krijgen als industrieel museum, met de nog resterende zes kantslootmachines.

Maastricht • Het noordelijk stadsbeeld van Maastricht wordt sinds 175 jaar bepaald door het imposante fabriekscomplex van aardewerkfabriek De Sphinx. In 2007 echter zal het bedrijf de huidige locatie verlaten. Het Sociaal-Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) is reeds in het bezit van de uitgebreide archieven, foto's en andere documentatie van het bedrijf. Nog dit jaar zal het SHCL een website openen waarop een groot deel van het archiefmateriaal zal worden getoond waaronder de fotocollectie met ca. 2.500 historische opnamen. Ook wil het SHCL een uitgebreide bibliografie over de Maastrichtse aardewerkindustrie op de website plaatsen. ■

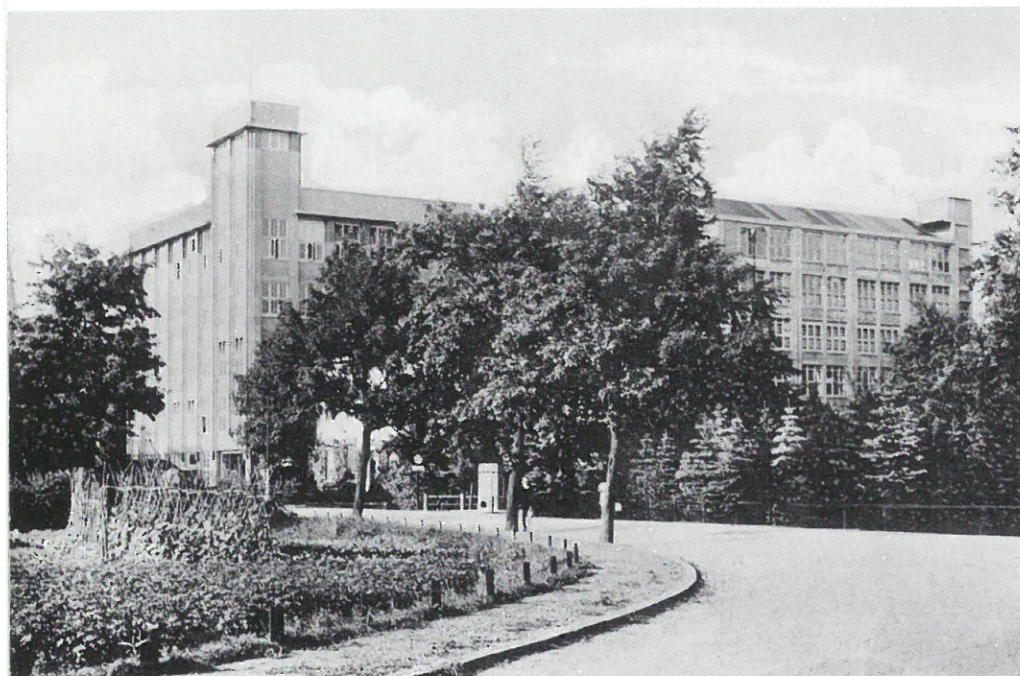
■ LITERATUURSIGNALERING

Fons Brasser

Water Towers Watertorens Wasserturme

In dit fotoboek worden 58 Nederlandse watertorens fotografisch weergegeven. De fraai afgedrukte zwart-wit foto's geven een voornamelijk artistieke impressie van het interieur van de watertorens, met veel detailopnamen van reservoires, trappenhuisen, vensters, pijpleidingen, constructies etc. Fotograaf Fons Brasser legt al vanaf 1983 het interieur van watertorens vast op de gevoelige plaat, voornamelijk in zwart-wit. Van elke watertoren zijn een à twee foto's in het boek opgenomen. In de inleiding wordt aandacht besteed aan de verschillende typologieën waterreservoirs en worden per watertoren de belangrijkste technische gegevens vermeld.

Rotterdam, 010 Publishers, 2005. 152 blz., ill., Lit.lijst. ISBN 90-6450-554-3. Prijs € 34,— ➤

Zevenaar, Turmacfabriek (ansichtkaart ca. 1935)

Hans de Beukelaer*Deurgaon: kroniek over Achterhoekse bedrijven van 100 jaar en ouder*

In deze uitgave wordt in kort bestek de historie beschreven van vijftig Achterhoekse bedrijven, die alle meer dan 100 jaar oud zijn. On der de beschreven bedrijven zijn ondernemingen uit de industrie, handel, dienstverlening en middenstand. In de meeste gevallen gaat het om kleinschalige ondernemingen, die vaak nog in handen van dezelfde familie zijn. Elke onderneming wordt in twee bladzijden beschreven, met bijbehorende historische illustraties. In het inleidende hoofdstuk wordt een algemene beschrijving gegeven van de industriële ontwikkeling in de Achterhoek, geschreven door de Achterhoekse historicus Hans de Beukelaer. Een interessante aanvulling op het gebied van regionale bedrijfsgeschiedenis.

Aalten: drukkerij de Boer, 2005. 160 blz., ill.
ISBN 90-809736-1-0. Prijs € 28,50

Ben Jansen e.a.*Onder de rook van Turmac te Zevenaar; de betekenis van de Turmac sigaretten-**fabriek voor Zevenaar en de Liemers*

In dit kloeki werk wordt de geschiedenis en sociaal-economische betekenis van de Turmac-sigarettenfabriek in Zevenaar beschreven. In de Liemers was al vanaf de achttiende eeuw een bloeiende tabaksteelt. In 1919 stichtte tabakshandelaar Willem Carel Buschhammer een sigarettenfabriek in Zevenaar. Al snel werd het fabriekje overgenomen door de Turkse onderneming Turkish Macedonian Tobacco Cy, afgekort Turmac. In de jaren tot de Tweede Wereldoorlog groeide het bedrijf uit tot een grote onderneming. In 1932 werd een modern, zeslaags betonnen productiegebouw in bedrijf genomen. Na 1945 werd de fabriek nog diverse malen uitgebreid en steeg de productie. In de jaren zestig werd de onderneming overgenomen door de British American Tobacco Manufacturing. De laatste jaren kreeg de onderneming het steeds moeilijker door de verminderde afzet en scherpe concurrentie vanuit het buitenland. Momenteel (mei 2006) wordt het voortbestaan van de Zevenaarse onderneming bedreigd.

Vier auteurs beschrijven uitvoerig alle facetten van de bedrijfsgeschiedenis, met aandacht voor onder meer de verschillende uitbreidingen, het bloeiende verenigingsleven met aan Turmac-gelieerde gezelligheids- en sportverenigingen, de kunstcollectie Peter Stuyvesant Collectie, en de arbeidsomstandigheden. Ook wordt aandacht besteed aan historische oude dorpspanden en het kasteel Enghuizen, die in de loop der jaren in gebruik waren bij de fabriek en later werden afgebroken. Ook wordt een overzicht gegeven van alle fabrieksgebouwen met bouwjaar. Een waardevolle aanvulling op het gebied van de geschiedenis van de tabaksindustrie in Nederland.

Zevenaar: Cultuurhistorische Vereniging
Zevenaar, 2005. 302 blz., ill., Lit.opg., register.
Prijs: € 20. ■

COLOFON

Industria: nieuwsbulletin van de 65 bij de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

Het nieuwsbulletin verschijnt vier keer per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Redactie *Industria*, p/a M.N.M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.

E-mail industria@industrieel-erfgoed.nl

Kopij voor *Industria* 2006 nr. 3 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 1 augustus 2006.

Secretariaat en abonnementen

FIEN, C.H.R.T. Weevers, Zomervlaart 206f, 2033 DN Haarlem, telefoon (023) 5353624.

E-mail secretaris@industrial-erfgoed.nl

Internet www.industrial-erfgoed.nl

Abonnementsopgave

Door overmaking van € 18,— voor de jaargang 2006 op postbankrekening 132802, t.n.v. Stichting FIEN-Industria

Vormgeving

Go Puck, Groningen

Druk

PlantijnCasparie Groningen